

el *Tirant lo Blanc*. Destaquem, per exemple, la primera de les narracions, «La fidelitat de la comtessa i del rei ermità», on un valent comte de Varoïc decideix deixar la família per poder seguir essent el cavaller que havia estat, i arriba a fingir la seva mort perquè la seva muller no pateixi pel seu retorn; el comte tornarà per salvar les seves terres, però l'aïllament al qual s'havia sotmès ha estat més fort que la vida plaent al castell amb la seva muller; malgrat tot, l'amor i la fidelitat es mantindran intactes. Podem trobar-hi, també, peces tan disteses i gracioses com pot ser la de «Madresilva i l'orde dels cavallers de la garrotera», un relat que mostra l'enginy del rei d'Anglaterra en voler posar-se la lligacama d'una dama, que prèviament havia perdut, i convertir aquest símbol en un orde de cavalleria; és un bon exemple, aquest, per mostrar un amor més fraternal entre cavallers i pel regne que no pas un amor 'romàntic', com es pot suposar en ple segle XXI. No podem passar per alt, però, el setè conte del recull, «La malaltia d'amor de Tirant lo Blanc», un conte on, ara sí, topem amb el conegut *amor hereos* medieval, la malaltia d'amor de Tirant i Carmesina, una malaltia compartida pels dos amants que es resseguirà en bona part de la novel·la de Martorell, però que aquí veiem en la fase inicial, un amor no exempt d'enveges i recels. A tot això, hi hem d'afegir el gran respecte que tenen per Tirant tots els reis als quals ret honors, que es pot considerar ben bé un amor recíproc entre vassall i senyor. Per acabar, els que han llegit el *Tirant lo Blanc* recordaran un curiós i molt comentat capítol en el qual la criada Paerdemavida té un somni eròtic; aquest relat s'inclou en novena posició, amb

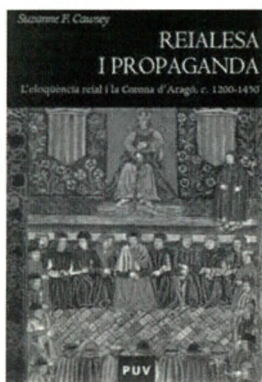
el títol «Les bodes sordes i el somni eròtic de Plaerdemavida».

Així doncs, per l'acurada adaptació que es presenta, per la voluntat didàctica que impregna el volum i pel gran encert a l'hora de seleccionar aquests relats, només podem repetir que aquesta recopilació de narracions amoroses pot aportar una nova mirada als lectors del *Tirant* i una bona introducció llatinera per aquells que encara no s'han endinsat en aquesta gran novel·la del xv.

MARIONA VIÑOLAS I SOLÉS

Reialesa i propaganda. L'eloqüència reial i la Corona d'Aragó, c. 1200– 1450

Suzanne F. Cawsey

**València: Publicacions de
la Universitat de València,
2008, 220 pp.**

A finals del segle XIII i al llarg del XIV apareix a la Corona d'Aragó un tipus d'història, en català, molt diferent de les antigues cròniques llatines fetes en monestirs i mancades d'estil literari que s'havien fet fins aleshores. La culminació d'aquesta nova historiografia ve representada per les

anomenades Quatre Grans Cròniques, que constitueixen, ara sí, autèntiques peces narratives de gran valor creatiu: es tracta del *Llibre dels fets* del rei en Jaume, de la crònica de Bernat Desclot, de la de Ramon Muntaner i de la del rei Pere III el Cerimoniós. Totes quatre historien l'època de plenitud de la Catalunya medieval, que coincideix amb la seva expansió pel Mediterrani. En un primer estadi, aquest nou tipus d'historiografia va conviure amb aquella altra d'erudita, però de mica en mica va anar cobrant major protagonisme i esdevingué una eina eficaç per a l'ensenyament de la moral, la política i l'art militar, i un vehicle propagandístic fabulós.

L'antiga Corona d'Aragó fou al llarg d'aquests segles —els de la seva expansió mediterrània— una autèntica confederació de regnes, una entitat plural i complexa cada cop més gran i difícil de regir en aquesta pluralitat. Malgrat això, els seus monarques, des de Jaume I fins a Martí l'Humà, ho feren amb efectivitat, mercès, entre d'altres, a un sentit ultradesenvolupat de la història, la propaganda i l'eloqüència. «La construcció de la història del segle XIII al XV no fou un procés estàtic. Era una història 'oficial' composta d'acord amb les limitacions ideològiques que havien establert els seus promotors reials» (71). I és que en paraules de Sanç IV de Castella, que Suzanne F. Cawsey ens recorda molt encertadament, «el poder reial consistia en tres coses: la primera era la seva paraula; la segona era la seva ploma; i la tercera, la seva espasa» (43). Això és el que defensa l'autora en aquest llibre que, d'alguna manera, aprofundeix en una vessant de la nostra vella historiografia, els lligams entre la història i la propaganda, que últimament ha comptat

amb valuoses aportacions. Paraula, ploma i espasa són, de fet, els tres elements al voltant dels quals podem imaginar estructurat el discurs d'aquest llibre.

Quant a la paraula, Cawsey recorda que molts miralls de prínceps medievals aconsellaven el futur monarca de ser home de poques paraules, de tal manera que sempre resultava més prudent a qui no dominava la retòrica callar i quedar bé que no obrir la boca i dir alguna inconveniència. Aquest consell, però, no deuria poder-se aplicar als monarques de la Corona d'Aragó, ja que gràcies a un minuciós estudi de l'autora per la rica documentació conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sabem que els nostres vells monarques eren donats als parlaments i als discursos, a les llargues cartes i als relats històrics, i a les actes de les Corts i altres assemblees representatives, on podien fer gala de la seva gran eloqüència i poder de persuasió. La retòrica era una de les parts importants de l'educació dels nostres sobirans durant els seus primers anys, com ho llegim en la *Doctrina pueril* o al *Llibre de meravelles* del beat Ramon Llull. Igualment, l'autora ens fa saber que els monarques occidentals promocionaven especialment les arts de predicació, que sovint cultivaven, potser a causa de la influència dels ordes mendicants en la seva educació. Aquest tarannà fou especialment desenvolupat a casa nostra, on destaquen Jaume I o el seu fill Pere el Gran, tal i com llegim en els llibres de la seva vida. «Però el segle d'or de la predicació reial encara havia d'arribar. Sota el regne de Pere IV i el seu fill Martí, els sermons reials arribarien al seu elaborat apogeu i farien un paper decisiu per al destí de l'imperi aragonès» (95). A l'edat adulta, l'edu-

cació dels reis continuava: «Per a compondre discursos efectius no calia solament el coneixement de la gramàtica, l'estil i l'expressió; també calia un ampli rerefons de lectures de teologia, política i història que subministrés el material per a aquells discursos» (52). És aquí, en l'espai a mig camí de la paraula i la ploma, que Suzanne F. Cawsey aporta el seu granet de sorra a la sempiterna discussió a propòsit de les habilitats del rei en Jaume: era Jaume I *illiteratus*? Significa això que estava mancat de formació intel·lectual?

Pel que fa a la ploma, l'autora ens assabenta que entre els monarques era habitual contractar escriptors que redactessin les memòries del rei, però que en cap cas se'ls en podia considerar els autors. Els reis eren qui «dictaven el contingut, n'establien l'estructura i la interpretació, i en corregien els esborranys» (67). Quant a Jaume I, l'autora no comparteix els dubtes sobre la preparació del rei que sí tenien altres estudiosos com Montoliu o Riera i Sans, i defensa que malgrat ésser possible que el rei en Jaume recorregués als serveis d'un escriptor professional, com feien llavors molts monarques, és indubtable que comptava amb una excel·lent educació en diversos camps del saber, com tots els reis aragonesos d'aquell temps. Per a l'autora, que potser en algun moment fa un abús de la lectura del *Llibre dels fets* per a justificar les seves opinions, un dels punts clau per saber més sobre els coneixements del rei seria esbrinar més detalls de la seva educació a Montsó, a mans dels templers. Ultra aquest inconvenient, però, Cawsey aventura que els possibles coneixements apresos durant aquests anys de joventut haurien estat crucials per, anys després, poder

crear una obra com el *Llibre dels fets*, tenyida de visió profètica i esperit de croada. Precisament aquesta seria la prova definitiva per a l'autora: «L'home que va poder escriure el *Llibre dels fets* era perfectament capaç de compondre els seus propis discursos polítics» (68–9).

La paraula i la ploma precedeixen molts cops durant l'Edat Mitjana l'ús de la força bruta. Però fins i tot en el cas extrem de la lluita, quan no n'hi ha prou amb les paraules i s'ha de fer ús de l'espasa, la retòrica i l'art de la persuasió són presents a l'escenari bèl·lic. Ens referim tot seguit a dos exemples que ens posa l'autora: primerament a les croades, i en segon lloc als duels cavallerescos. «El llenguatge i el pensament de la guerra santa envaeix les cròniques més importants» (160). De la mà també del *Llibre dels fets*, Cawsey ens parla de la retòrica emprada per a la croada i la guerra justa, les *bones obres fetes* en nom de Déu contra els musulmans. Amb el temps, però, la terminologia englobà qualsevol conflicte que tingués a veure amb qüestions de moral cristiana, i no estrictament contra l'Islam. I és d'aquesta manera que en la crònica de Desclot o de Muntaner se'ns parla de la croada francesa contra Catalunya. Quant als duels, estaven estrictament lligats amb la institució de la cavalleria, fortament retoricada i normativitzada, com ho llegim en les lletres de batalla que ens han arribat. Així doncs, l'autora fa ús d'alguns enfrontaments cèlebres, com el de Pere el Gran amb Carles d'Anjou a Bordeus, o posteriorment i en imitació a aquest, el desafiament de Pere III a Jaume d'Urgell, per posar de manifest l'estreta relació entre l'espasa i les lletres. També en les arengues militars i en les

discursos justificatius d'una conquesta. «La guerra era, per tant, un tema principal dels discursos reials, que mostraven actituds cap a la justificació de la guerra i el destí dels qui hi morien, la cavalleria, la defensa i els deures militars dels senyors i dels vassalls» (170).

Els reis de la Corona d'Aragó que precediren Martí I aprenueren a usar hàbilment la història i la retòrica en benefici propi. Estudiaren les cròniques dels seus antecessors i es preocuparen per la manera com la seva pròpia vida arribava als llibres d'història. En definitiva, crearen una mitologia d'estat que els ajudà «no solament a mantenir junts els bregosos súbdits de les seves terres, sinó a dur a terme la Reconquesta i a construir un imperi a la Mediterrània occidental» (193). El llibre de Suzanne F. Cawsey s'encarrega de manera eficaç i competent, atenent tant als textos escrits pels nostres monarques com, i de manera molt més original, als seus discursos, de resseguir la tradició de l'eloqüència reial a la corona catalanoaragonesa al llarg dels anys d'esplendor conqueridora i la seva utilitat política.

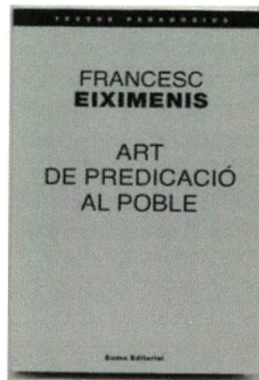
DANIEL GENÍS MAS

RECEPTARIS I CIÈNCIA MEDIEVALS

Gabriel de Vallseca, *Carta nàutica de Gabriel de Vallseca, edició facsímil*, ed. R. J. Pujades i Bataller, Barcelona: Lumen Artis, 2009.

«Chescune color mulez». *Ricettario anglo-normanno per la preparazione dei colori (Città del vaticano, B. Apost. Romana, Barberiniano Latino 12)*, ed. S. Rapisarda, Catània: Dip. di Filologia Moderna dell'Univ. di Catània, 2009.

Art de predicació al poble Francesc Eiximenis

ed. Xavier Renedo
Vic: Eumo, 2009, 150 pp.

La col·lecció de Textos pedagògics d'Eumo ha tingut l'encert d'editar la traducció catalana de l'únic tractat de Francesc Eiximenis concebut per a aquesta finalitat, contribuint així a divulgar l'obra del menoret gironí d'una manera rigorosa i moderna. L'*Ars prædicandi populo* instrueix els predicadors en l'art d'elaborar i predicar sermons, mitjançant tres capítols dedicats, respectivament, a la finalitat, a la causa eficient i a la forma de la predicació, pauta les condicions del bon predicador i critica les males pràctiques dels predicadors «moderns». Com molt bé demostra Xavier Renedo, responsable d'aquesta edició, aquest interessant tractat sobre la figura del sermó ideal i del predicador modèlic, complementa i amplia les nocions d'homilètica que s'ebossen en els quatre volums de l'ambiciós projecte eiximenià de *Lo Crestià* i en la *Vita Christi*. Per això, al final del volum s'ofereixen, després de la traducció de Renedo, una sèrie de fragments d'aquestes obres que acaben d'il·lustrar el pensament del menoret sobre la predicació i els recursos per dur-la a terme.

Per estructurar el contingut d'aquest manual, Eiximenis parteix del model de les causes aristotèliques i hi recorre cada vegada que ha de dividir la matèria exposada. En els dos primers capítols (els més breus) defineix les tres finalitats de la predicació (la glòria de Déu, la salut del poble i la salvació i premi pels mèrits del bon predicador) i adverteix de les conseqüències funestes de predicar sense perseguir aquests objectius. Insisteix, per tant, en les virtuts que ha de tenir el missatger de la paraula de Déu, la causa eficient de la predicació.

El gruix de l'obra se centra en el tercer capítol, on el menoret divideix en set parts la forma de la predicació. Les qualitats que ha de tenir un bon sermó (breuetat, fervor, pausa, devoció, moral, prudència i ordre) s'exposen amb el recurs de l'oposició, per ensenyar a destriar allò correcte d'allò condemnable, que rep el càstig diví. És important precisar que les contínues al·lusions i crítiques a la mala predicació es distingeixen sovint per un canvi d'estil, amb exclamacions i preguntes retòriques que reforcen la ignomínia dels predicadors vanitosos i sacrílegs. La prudència i l'ordre són els apartats més extensos, en què el menoret analitza i recomana de fer atenció a l'adequació a l'auditori i al calendari, a la tria del contingut del sermó, a la preparació i la posada en escena, a l'estil, la discreció, els recursos, l'estructura, els sistemes mnemotècnics i el desenvolupament del material apte per a la predicació. Clou el manual amb l'explicació de la introducció, la introducció del tema i la divisió, les tres parts en què s'ha d'estructurar qualsevol sermó que vulgui ensenyar al poble el camí per guanyar la salvació eterna. Seguint els seus